

ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНОГЕННО НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ

У кваліфікуванні конкретної сім'ї як неблагополучної та шляхів її вивчення є суттєві труднощі. Вченими напрацьований досить широкий набір засобів всебічного вивчення проблемних сімей та дітей. Однак проблема полягає у тому, що на практиці їх досить складно реалізувати.

На мою думку, це обумовлено такими чинниками, як відсутність нормативно затверджених критеріїв та засобів вивчення неблагополучної сім'ї, які можна використати у практичній діяльності; певна закритість сім'ї; неможливість створити умови вивчення сім'ї, близькі до лабораторних. Отже, вимагають розробки правові та соціально-педагогічні засади діагностичної роботи з неблагополучною сім'єю. З окремими правовими засадами вивчення неблагополучних сімей дають можливість визначитись такі документи: Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про охорону дитинства» тощо.

Аналіз цих документів дозволяє конкретизувати саме поняття дітей, які потребують особливої уваги з боку служб у справах неповнолітніх та кримінальної поліції, неблагополучної сім'ї, негативний вплив сім'ї, поняття та види насильства у сім'ї, профілактику правопорушень серед неповнолітніх, порядок вивчення криміногенних об'єктів тощо. Узагальнюючи сказане можна зробити висновок, що до криміногенно неблагополучних сімей слід віднести такі, в яких є:

- діти, які вже стоять на обліку у службах у справах неповнолітніх чи кримінальній поліції у справах неповнолітніх та діти, які схильні до правопорушень;
- діти, які перебувають у закладах соціальної реабілітації та виправно-трудових колоніях і мають повернутися у свої сім'ї;
- діти або інші члени сім'ї, які перебувають на обліку у наркологічному диспансері;
- члени сім'ї, які стоять на обліку в поліції;
- прояви насильства як щодо дітей, так і інших членів сім'ї;
- бездоглядні діти;
- члени родини, яких засуджено умовно;
- відсутні зовсім, або відсутні тривалий час батьки, або один з них;
- негативні або малоефективні виховні впливи.

Крім вказаних видів неблагополучних сімей виділяються й інші, відносна неблагополучність яких визначається побутовими, економічними труднощами, наявністю хворих членів родини тощо. Перелік останніх досить часто зустрічається у директивних документах, що регламентують діяльність соціальних служб. Однак з порядком визначення таких сімей навряд чи можна погодитись, адже наявність у родині, наприклад матері, яка є інвалідом, може, часом, свідчити про труднощі в сім'ї, але не її неблагополуччя, адже така сім'я може не вважати себе неблагополучною.

Об'єктом мого вивчення є неблагополучні сім'ї з криміногенними проявами.

Профілактична робота з неповнолітніми правопорушниками та їх сім'ями повинна спрямовуватись на системне своєчасне виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень. Така робота повинна мати випереджальний характер. Тому слід сформулювати ряд вимог, яких зобов'язані дотримуватись особи, що вивчають сім'ї:

- визначеність конкретних напрямків вивчення окремо взятої сім'ї;
- системність і систематичність вивчення життєдіяльності сім'ї;
- планомірність вивчення неблагополучних сімей взагалі;
- виявлення тенденцій змін у сім'ї, профілактика негативних явищ та оперативне реагування на них;
- методи вивчення сім'ї та взаємодоповнення джерел інформації про сім'ю;
- повага до сімейних традицій та конфіденційність щодо отриманої інформації;
- уникнення конфронтації з сім'єю, опора на позитивне в сім'ї та спонукання її членів до співпраці.

Важливим моментом є обґрунтування підстав для визначення сім'ї неблагополучною та необхідністю її вивчення. Фахівці повинні бути підготовленими здійснювати цей процес двобічно: з одного боку, відповідні служби самі повинні провадити кримінологічні дослідження з метою виявлення таких сімей, аз іншого, вони повинні реагувати на інформацію щодо подібних сімей, яка надходить у ці служби.

Підстави для вивчення та взяття на облік неблагополучних сімей:

- надходження заяв про криміногенні прояви у конкретних родинах або втягуванні дітей у злочинну діяльність;
- звернення неповнолітніх або їх родичів стосовно криміногенного тиску на них або необхідності вжиття запобіжних заходів;
- отримання у результаті профілактичних заходів повідомлень з боку педагогів або сусідів;
- аналіз адміністративних та кримінальних справ, у яких фігурують особи з сімей із дітьми.

Необхідно зазначити недолік у діагностичній роботі служб у справах неповнолітніх – відсутність єдиних нормативних підходів до самого процесу вивчення неблагополучних сімей. Практика свідчить, що служби розробляють власні програми діагностування сімей, які часом, суттєво відрізняються.

Тому необхідно визначити хоча б загальні напрямки вивчення неповнолітніх в умовах сім'ї: соціально-побутових умов, ставлення до неповнолітнього з боку членів родини, стану неповнолітнього в умовах родини, ефективності виховних впливів з боку членів родини, тенденції розвитку сім'ї.

Важливими моментами обґрунтування шляхів вивчення неблагополучних сімей є:

- вибір взаємно доповнюваних методів вивчення сім'ї та її окремих членів;
- вибір місця контакту з конкретним членом сім'ї;

- вибір джерел інформації та суб'єктів, від яких доцільно отримати свідчення щодо обстановки в сім'ї, технології проведення вивчення сім'ї у цілому та тих проблем, які можуть бути вирішені у процесі знайомства з нею;
- пошук шляхів закріплення позитивних тенденцій взаємодії із сім'єю на майбутнє.

Цей аспект має спиратись на ґрунтовну психологічну підготовку фахівців.

І на завершення, слід виділити проблему визначення прав і обов'язків тих, хто вивчає криміногенно неблагополучні сім'ї. Це стосується як працівників органів опіки і кримінальної поліції у справах неповнолітніх, так і майбутніх фахівців з соціальної роботи. Повинні бути чітко сформульовані права щодо звернення по допомогу до правоохоронних органів, вимог надання відповідної інформації установами освіти, підприємствами, соціальними службами, отримання захисту і охорони при здійсненні своїх діагностичних функцій.

УДК 159.9

Ревасевич І. С.

к. психол. н., доцент кафедри
психології та соціальної роботи ЮФ
ТНЕУ

Ревасевич В. М.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ОСОБИСТОСТІ ЯК АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ ДЕЗОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Прискорена інформатизація та комп'ютеризація всіх сфер суспільного виробництва стала поштовхом для актуалізації проблематики психологічного захисту людини. М. Макклюен у своїх дослідженнях характеризує інформаційне суспільство як епоху «інформаційного індивіда» в умовах перемоги електронної (аудіовізуальної) комунікації, що підвищує інтелектуальні здібності і творчий характер особистості [6]. Водночас у електронному просторі змінюються поведінкові стандарти та ціннісні орієнтації особистості. При цьому людина може навіть не помічати і не усвідомлювати деструктивного інформаційно-психологічного впливу маніпулятивного чи агресивного характеру на власну поведінку. Тому головне завдання сучасної держави – гарантування особі інформаційно-психологічної безпеки, котру розглядають як «стан захищеності її психіки від негативного впливу, що здійснюється шляхом упровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) у підсвідомість людини та призводить до неадекватного сприйняття нею дійсності» [1]. Реакція суб'єкта на ситуацію загрози здоров'ю чи усталеній життєдіяльності, на думку українського психолога А. В. Фурмана, актуалізує роботу механізмів психологічного захисту, максимально викликає до життя внутрішні резерви психологічного опору зрілої особистості навколишньому світу [9].

Термін «психологічний захист» вперше ввів у науковий обіг австрійський психолог З. Фройд. На сьогодні у психологічному дискурсі концепція психологічного захисту постає одним із важливих внесків